

Puolustusministeri McNamaran kokemukset Kuuban kriisistä

Robert S. McNamara toimi presidentti Kennedyn kaudella puolustusministerinä. Hän oli talouselämässä laajan kokemuksen hankkinut johtaja, joka viimeksi oli toiminut Fordin pääjohtajana. Presidentti luotti häneen myös terävänä analyytikkona, jolla oli kyky hahmottaa monimutkaisia tilanteita ja pelkistää niitä matemaattisiksi laskelmiksi. Kuuban kriisin aikana hänen roolinsa Kennedyn apuna oli erittäin keskeinen.

McNamara joutui muutaman vuoden kuluttua suuriin vaikeuksiin Vietnamin sodassa, kun hänen logiikkansa ei toiminut taistelussa erilaisella logiikalla toiminutta vihollista vastaan. Erottuaan ministerin tehtävistä McNamara käytti paljon aikaa selvittääkseen kokemiensa tapahtumien kulkua ja niistä saatavaa oppia. Hän kirjoitti useita kirjoja Vietnamin sodasta, suurvaltapolitiikasta ja ydinasekilpavarustelusta, johon hän suhtautui yhä kriittisemmin. Myös Kuuban kriisin tutkimukseen McNamara osallistui aktiivisesti. Hän esitti viimeisimpiin tietoihin perustuvia kommentteja Kuuban kriisin 40-vuotismuiston johdosta marraskuussa 2002 järjestetyssä konferenssissa Havannassa. Seuraavassa on pääkohtia McNamaran esityksestä "Forty Years after 13 Days" ja keskustelusta.

"Monen vuoden ajan pidin Kuuban kriisiä parhaiten hoidettuna ulkopoliittisena kriisinä puoleen vuosisataan. Uskon yhä, että presidentti Kennedyn toimet kriisin ratkaisevina hetkinä auttoivat estämään ydinsodan. Mutta nyt olen päätenyt ajattelemaan, että huolimatta kuinka määrätietoisesta kriisinhallinnasta tahansa niiden 13 päivän kuluessa, loppujen lopuksi onnellalla oli merkittävä rooli ydinsodan välttämässä hiuksen hienosti...

Ratkaisevia olivat heti alkuun neuvottelussa 16.10. tehdyt linjaukset, joista presidentti sopi lähimpien avustajiensa kanssa... Me emme olleet varautuneet sellaiseen toimintaan Neuvostoliiton taholta, sillä meille oli vakuutettu, ettei Kuubaan tuoda hyökkäyksellisiä ydinaseita. Siksi me luotimme siihen pitkään...

Presidentti totesi heti, että Neuvostoliitto on pakotettava poistamaan Kuubaan tuodut ohjukset, sillä oli pidettävä kiinni 4. syyskuuta Neuvostoliitolle esitetystä varoituksesta. Hän kuitenkin tiesi, että suora sotilaallinen toiminta ohjusten poistamiseksi tuottaisi suuria riskejä kaikille osapuolille, Yhdysvalloille yhtä lailla kuin Neuvostoliitolle ja Kuuballe. Peruskysymys kuului: Kuinka me voimme pakottaa vastapuolen poistamaan ohjukset ilman sotaan joutumista?

Presidentti teki ensimmäisen tunnin kuluessa kolme elintärkeää päätöstä: (1) Vain rajoitettu joukko ylimpiä virkamiehiä perehdytetään asiaan. Noin 15 henkeä kansallisesta turvallisuusneuvostosta nimitettiin kriisiesikuntaan (Executive Committee = ExComm), joka toimi presidentin neuvonantajana. (2) ExComm ei saanut antaa tietoja laajemmalle piirille, jottei lehdistö, kongressi tai suuri yleisö pääsisi sitä käsittelemään, ennen kuin presidentti on ehtinyt valmistella vastauksena. (3) ExComm määrättiin koolle heti arvioimaan vastatoiminnan vaihtoehtoja sekä keskustelemaan niiden eduista ja haitoista omassa piirissään ilman presidentin paikalla oloa. Meille oli annettu ohje, ettei saanut esittää suosituksia, ennen kuin avustajat olisivat päässeet yksimielisyyteen toimintalinjasta tai todenneet olevansa siitä erimielisiä. Presidentti ei halunnut kiirehtiä suosituksen esittämistä vaan antoi riittävästi aikaa yhteisymmärrykseen pääsemiseksi.

Noilla presidentin päätöksillä oli ratkaiseva merkitys siksi, ettei syntynyt painetta tehdä päätöksiä vastatoimista ensimmäisten tietojen perusteella ja voimakkaiden tunteiden alaisena.

Ensimmäisessä kriisiesikunnan kokouksessa 16.10. enemmistö presidentin siviili- ja sotilasneuvonantajista kannatti nopeaa hyökkäystä Kuubaan ohjusasemien tuhoamiseksi. Kuitenkin merkittävä vähemmistö esitti muita vaihtoehtoja. Lopulta monta päivää kestäneiden neuvottelujen jälkeen ExComm päätyi esittämään presidentille kahta vaihtoehtoa: Ensimmäinen oli laivastosaarto ("karanteeni") estämään Neuvostoliittoa tuomasta lisävarustusta Kuubaan. Toinen oli ilmahyökkäys, jota lähes varmasti olisi seurannut maihinnousu.

Presidentti määräsi ratkaisevan tarkastelun pidettäväksi sunnuntaina 21.10. Muistan elävästi tuon tilaisuuden. Ehkä 17 tai 18 henkeä oli koolla... Presidentti pyysi vanhinta upseeria kenraali Maxwell Tayloria esittelemään ilmahyökkäyksen ja mahdollisen maihinnousun sisältävän vaihtoehdon ja sitten minua esittelemään ilmahyökkäystä vastaan ja laivastosaarron puolesta puhuvat seikat.

Noiden esitysten jälkeen presidentti kysyi kantaa jokaiselta erikseen, jolloin enemmistö kannatti hyökkäystä. Sen jälkeen presidentti kääntyi taktisten ilmavoimien toiminnasta vastanneen kenraali Sweeneyn puoleen ja kysyi, oliko tämä varma, että suunnitellulla massiivisella yli 1 000 lentosuorituksen iskulla voitaisiin tuhota kaikki Neuvostoliiton Kuubaan toimittamat ohjukset. Sweeney vastasi: 'Meillä on maailman parhaat ilmavoimat. Jos me emme voi tehdä sitä, kukaan muukaan ei voi. Mutta voinko sanoa, ettei hyökkäyksen jälkeen olisi enää yhtään ohjusta ydinkärkineen valmiina ammuttavaksi? Herra Presidentti, sitä en voi luvata.'

Tuon jälkeen oli selvää, ettei presidentti voinut ottaa riskiä valtaviin ihmismäärien elämän vaarantamisesta. Minusta tuntui heti, että toiminnan pitää alkaa saarrolla, kuten se sitten määrättiin toteutettavaksi.

Lauantaina 27.10. Neuvostoliiton johtaja Nikita Hrushtshev ei vielä ole ollut ilmaissut valmiuttaan poistaa ohjukset Kuubasta. ExComm neuvotteli koko päivän, mitä sitten pitäisi tehdä. CIA ilmoitti, etteivät he usko ohjuksille tarkoitettujen ydinkärkien olevan vielä perillä. He arvioivat niiden olleen edelleen merellä muutaman päivän matkan päässä. Toisaalta ohjukset olivat kohta tulossa toimintavalmiiksi. Siis, jos piti hyökätä, se olisi tehtävä pian. Kello 16 kenraali Taylor ilmoitti presidentille, että asevoimien johto nyt suosittaa hyökkäyksen aloittamista maanantaiaamuna 29.10., minkä jälkeen maihinnousu alkaisi seitsemän päivän kuluessa. Presidentin neuvonantajien pääosa kannatti tätä...

Olimme saaneet Nikita Hrushtsheviltä kaksi kirjettä, joissa luvattiin ohjusten poistamista. Ensimmäisessä ehtona oli meidän puoleltamme saatava lupaus, ettei Kuubaan hyökätä, ja toisessa vielä lisäehtona ohjusten poistaminen Turkista. Tämä olisi merkinnyt puuttumista Naton päätöksentekoon ja vaikeuttanut suhteitamme Turkkiin...

Oli saavutettu kriisin ratkaiseva vaihe. Jos torjuisimme nuo ehdotukset suoralta kädeltä, päätyisimme sotaan. Silloin pätevä Neuvostoliiton tuntija ja siellä juuri suurlähettiläänä palvellut Llewellyn Thompson ehdotti, että vastaamme vain ensimmäiseen kirjeeseen. Presidentti ei heti uskonut, että se onnistuisi. Thompson vastasi, että Hrushtsheville on nyt tärkeintä päästä sopimukseen Kuubasta. Turkista ehdittäisiin puhua myöhemminkin. Hän voisi silloin todeta: 'Pelastin Kuuban, pysäytin maihinnousun.'

Presidentti Kennedy sanoi: "All right". -- Onneksi meillä oli Thompsonin kaltaisia asiantuntijoita ja presidentti, joka oli päättänyt löytää rauhanomaisen ratkaisun tähän kriisiin.

Mutta lauantaina 27.10. tapahtumat olivat karata käsistä sekä Moskovassa että Washingtonissa. U-2 ammuttiin alas Kuubassa, jolloin Hrushtshev pelkäsi meidän voivan tulkita sen provokaatioksi, josta seuraisi kriisin nopea kärjistyminen. Todellisuudessa, kuten me muun muassa kenraali Anatoli Gribkovin esittämästä lausunnosta tiedämme, se oli tapahtunut -- vastoin Hrushtshevin määräystä -- paikallisen kenttäkomentajan käskystä, joka oli ollut seurausta kuubalaisten pyynnöstä tehostaa ilmapuolustusta. Samoihin aikoihin toinen U-2 tunkeutui vahingossa Alaskasta Neuvostoliiton ilmatilaan ja sai vastaansa torjuntatoimet. Meillä oli syytä olettaa, että Neuvostoliitto pitäisi sitä yrityksenä tunkeutua tiedustelemaan sotilaskohteita.

Nuo tapahtumat näyttivät silloin vaarallisilta, mutta vasta 30 vuotta myöhemmin saimme tietää kenraali Gribkovilta Havannan konferenssissa vuonna 1992, että ydinkärjet sekä taktisiin että strategisiin ydinaseisiin olivat jo perillä Kuubassa -- 162 ydinräjähdettä kaikkiaan. Jos olisimme aloittaneet ilmahyökkäykset ja maihinnousun Kuubaan, olisimme melko varmasti saaneet vastaamme ydinaseiskuja, johon olisi vastattu amerikkalaisilla ydinaseilla. Silloin tammikuussa 1992 Havannan konferenssissa me amerikkalaiset olimme yllättyneitä ja pelästyneitä tuosta tiedosta. Siksi on vielä tarpeen selvittää ydinaseongelmaa.

Meillä on edessämme paljon potentiaalisia konflikteja 50 tai 100 vuoden kuluessa. Siksi meidän on opittava Kuuban kriisin kokemuksista, ja aivan erityisesti niistä virheistä, joita monet meistä tekivät, jotta voisimme tulevaisuudessa vähentää riskiä sotiin joutumisesta."

Alustusta seuranneen vilkkaan keskustelun aikana esitettiin lisää esimerkkejä kriittisistä mutta toistaiseksi salatuista tilanteista Kuuban kriisin aikana. McNamara kertoi vielä havainneensa käydessään tarkastamassa Naton suunnitelmia, ettei ollut mitään selvää käsitystä ensimmäistä ydinaseiskua seuraavista vaiheista. Sitä ei edes uskallettu ajatella. Vasta aikaa myöten alettiin tajuta, kuinka suuria vaaroja ydinaseisiin sisältyi. McNamara päätti keskustelun toteamukseen: "Meillä oli todella hyvää onnea, sillä olimme syksyllä 1962 hyvin lähellä ydinaseiden käytöstä seuraavaa katastrofia."

Lähteet: Erikoisnumero "The Cuban Missile Crisis", Arms Control Today, November 2002. Internetissä: www.armscontrol.org/act/2002_11/cubanmissile.asp .
Kennedyn johtama kokous
21.10.1962_ http://avalon.law.yale.edu/20th_century/msc_cuba036.asp .
McNamaran kokemuksista kertova
elokuva: <https://vimeo.com/149799416>[pedia.org/wiki/The_Fog_of_War](https://www.pedia.org/wiki/The_Fog_of_War), <https://vimeo.com/149799416>, <https://www.youtube.com/watch?v=3lrH7RtiobQ>.